

HAREKETLİLİKLERİN DÜZENLENMESİNİN VE GÖZETİMİN AVRUPA BİRLİĞİ TERİTORYASININ KURUMSALLAŞMASI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ*

Samet YILMAZ**
Araştırma Makalesi

Özet

Yönetimsel/siyasal örgütlenmeler, hareketliliği düzenleyerek mekânlarını diğer mekânlardan ayırmaya çalışırlar ve bu hususta denetim mekanizmaları geliştirirler. Bu süreç, birey ve birey topluluklarına fırsatlar sağlayan ve bir barınak işlevi gören teritoryanın kurumsallaşmasını belirleyen süreçlerden biridir. Özellikle modern devlet teritoryasının kurumsallaşmasında bu etki açık bir şekilde görülebilir. Benzer bir durum Avrupa Birliği için de geçerlidir. Bir yönetimsel/siyasal örgütlenme olan ve belli bir mekânı dolduran Avrupa Birliği, Birlik vatandaşlığı yoluyla belli bir gruba ayrıcalıklı olarak serbest dolaşım ve hareketlilik imkânı sağlamak ve istenmeyen hareketlilikler üzerinde kontrol kurmaya çalışmaktadır. Bu şekilde güvenli bir hareketlilik mekânı oluşturulması hedeflenmektedir. Çalışmada Birlik kapsamında kişilerin dolaşımına ve hareketliliklerine ilişkin gerçekleştirilen düzenlemelerin ve bu hususta uygulanan teknolojik gözetime ilişkin girişimlerin Birlik teritoryasının kurumsallaşması üzerindeki etkisi analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Kişilerin Dolaşımı, Hareketlilik, Avrupa Birliği, Gözetim, Teritorya.*

The Effect of Regulating Mobilities and Surveillance on the Institutionalization of the European Union Territory

* Bu çalışma hazırlanmakta olan “Avrupa Birliği ve Teritoryalite: Birlik Mekânının Teritoryalleşmesi ve İçerisi-Dışarı Ayrımı” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Araştırma Görevlisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-posta: sametyilmaz@uludag.edu.tr, TÜBİTAK 2211-A Bursiyeri, ORCID: 0000-0002-5232-5435

Makalenin Gönderilme Tarihi: 23/7/2018 Kabul Edilme Tarihi: 3/5/2019

Abstract

Polities attempt to separate their spaces from other ones by controlling mobility, and establish supervisory mechanisms on this subject. This process strengthens the institutionalization of territory which provides opportunities for individuals and groups, and serves as shelter. This effect can be especially observed in the institutionalization of the modern state territory. A similar argument is also case for the European Union. As a polity, the Union provides freedom of movement and mobility by means of citizenship, and tries to control the unwanted mobility. In this way, it is aimed to forge a secure space of mobility. The study deals with the effect of arrangements on the movement of persons and mobility, and of technological surveillance on the institutionalization of the Union territory.

Keywords: *Movement of Persons, Mobility, European Union, Surveillance, Territory.*

Giriş

Kişilerin dolaşımı ve hareketlilik, beşeri eylemin temel unsurlarındandır ve her dönemde çeşitli coğrafi ölçeklerde tanımlanmış veyahut anlamlandırılmıştır; tanımlanan ölçekler bağlamında yönetsel (ve toplumsal) nitelikte denetim mekanizmalarına tabi olmuştur. Yönetsel/siyasal örgütlenmeler (polity), etkinlikleri kapsamındaki coğrafi alanlarda kişilerin hareketliliklerini düzenlemeye çalışarak hem kendi mekânlarını diğer mekânlardan ayırmaya hem de bu mekânların korunaklılığını arttırmaya çalışmışlardır. Hareketlilik, özellikle modern devlet ve devletler sisteminin kurumsallaşmasıyla birlikte, meşru ve yasal olarak bu yapı içerisinde düzenlenmeye başlanmıştır. Modern devletler, kişilerin dolaşımının ve hareketliliğinin meşruiyeti ve yasal dayanağını teşkil etmiştir. Ayrıca hareketlilik, modern devletlerin teritoryalarının (territory) inşasında önemli bir etkiye sahip olmuştur zira hareketliliğin belli bir coğrafya kapsamındaki birey ve birey toplulukları lehine tanımlanması ve düzenlenmesi, teritoryal nitelikte bir ayrıcalık sağlamaktadır. Bu yapı kapsamında devletler, teknolojik gözetim (surveillance) mekanizmaları yoluyla hareketlilikler üzerindeki kontrollerini arttırmaktadır. Böylece ayırım kategorileri belirginleşmektedir. Bu da teritoryanın kurumsallaşmasında belirleyici olan unsurlardan biridir.

Yukarıda belirtilen bu durum, bir yönetsel/siyasal örgütlenme olan ve mekânla etkileşime giren Avrupa Birliği (AB) için de geçerlidir. Birliğin temel niteliklerinden biri, kapsadığı coğrafi alan içerisinde sınırların

olmadığı bir mekân oluşturmaktır. Bu amaçla malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımıyla birlikte, kişilerin serbest dolaşımının sağlandığı bir mekânsallık (spatiality) oluşturulmaya çalışılmaktadır. Birlik, serbest dolaşımın vatandaşlık yoluyla kurumsallaştığı bir yapı içerisinde, üye devlet vatandaşlarının daha fazla fırsata sahip olmasını ve Birlik coğrafyası boyunca refahın dengeli ve optimal ölçekte dağılmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bu amaca yönelik olarak Birlik, serbest dolaşım ve hareketlilikleri düzenleyici girişimlerde bulunmaktadır. Üçüncü devlet vatandaşlarının (ÜDV) serbest dolaşımını kısıtlanmakta ve istenmeyen hareketlilikler üzerinde kontrol tesis edilmeye çalışılmaktadır. Teknolojik girişimler yoluyla hareketlilikler gözetime tabi olmakta ve bu şekilde hareketliliklerin düzenlilik içerisinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Teknolojinin hareketliliklerin denetlenmesine yönelik olarak artan oranda kullanımı, Birlik mekânının teknolojik açıdan katılaşmasını (thicken) ve teritoryasının daha görünür (visible) hâle gelmesini beraberinde getirmektedir. Bu durum, birey ve birey toplulukları için korunaklı bir alan işlevi gören ve coğrafi bir kompartıman olan teritoryanın oluşumuna katkı sağlar niteliktedir.

Çalışmanın temel amacı, serbest dolaşım ve hareketliliklerin Birlik vatandaşları lehine düzenlenmesinin ve hareketliliklerin gözetimine ilişkin olarak geliştirilen teknolojik girişimlerin, Birlik teritoryasının kurumsallaşması üzerindeki etkisini analiz etmektir. Hareketlilik, teritoryanın kurumsallığını belirleyen ve tanımlanan ölçek bağlamında mekânsal farklılığı görünür kılan etmenlerden biridir. Bu çerçevede AB içerisinde serbest dolaşımın vatandaşlık yoluyla Birlik vatandaşları lehine düzenlenmesi, Schengen Anlaşması'nın Birlik hukukuna dâhil edilmesiyle birlikte üye devletlerarasındaki ortak sınırların teritoryal niteliğinin seyrelmesi ve yabancı (alien) olarak tanımlanan ÜDV'lerin AB coğrafyasına girişlerinin düzenlenmesine yönelik girişimler, Birlik teritoryasının mekânsal farklılığını güçlendiren unsurlardır. Bu süreç, teknolojik denetim unsurlarının kullanılmasıyla daha belirgin hâle gelmektedir.

I Hareketlilik-Teritorya İlişkisi: Teritoryanın Kurumsallığının Güçlenmesi

Hareketlilik, beşeri eylemin temel unsurlarından biridir. Farklı dönemlerde farklı ölçeklerde gerçekleşen, tanımlanan ve düzenlenen hareketlilik, özellikle içinde bulunduğumuz dönemde insanların günlük

yaşamlarını idame ettirmelerinde oldukça önemli bir unsur haline gelmiştir. Bu sebeple de coğrafi ölçeklerin şekillenmesinde temel belirleyici faktörlerden biridir. Ayrıca hareketliliğin tanımlanması ve düzenlenmesi, mekânların belli bir coğrafi ölçek içerisinde konumlanmasını ve teritoryanın kurumsallığının güçlenmesini beraberinde getirmektedir.

A. Hareketliliğin Anlamı ve Mekân Üzerinde Tanımlanması

Hareketlilik, farklı şekillerde anlamlandırılabilir veyahut tasnif edilebilir¹ ancak temelde bir yer değişimi sürecini bünyesinde barındırır ve “bir A lokasyonundan B lokasyonuna hareket edilmesi” şeklinde tanımlanabilir. Böyle bir tanımlama, dolaşımların harita üzerinde gösterilmesi şeklinde hareketliliğin en yalın şeklidir.² Klasik göç yaklaşımı açısından bakıldığında, bir bireyin ya da kolektivitinin dolaşımda bulunma veyahut bulunmama tercihi, A ve B lokasyonlarının çekim gücüne, hareketliliğin maliyetine ve olanaklılığına bağlıdır.³ Bunun yanı sıra bireyler, günlük eylemlerini yerine getirirken bir yerden başka bir yere hareket ederler. Bu durum bireylerin günlük hareketlilikleri olarak tanımlanabilir.⁴ Bu günlük hareketlilikler, beşeri çevre üzerinde sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik etkiler ortaya çıkarmaktadır.

Her ne kadar hareketlilik, en yalın anlamıyla bireylerin bir yerden başka bir yere hareket etmeleri olarak tanımlansa da Cresswell’in de belirttiği üzere bu tanımlamadan öte bir anlama ve bağlama sahiptir. Hareketlilik, düzenleyici (sosyal) gücün veyahut etkinin hem üreticisi hem de ürünüdür ve belli bir düşünsel bağlamda anlamlı hâle gelir. Düşünsel bağlam hukuki kurallar, felsefe, edebiyat veyahut film gibi unsurlarla anlamlandırılır veyahut pratikleştirilir. Bu şekilde hem mekân hem de hareketliliğin kendisi

¹ Bu hususta bkz. Selim Kılıç ve Nafiz Tok, “Gelişim Sürecinde Mekansal Hareketliliğin Toplumsal Yasama Etkileri Üzerine Bir İnceleme,” *I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, no 1 (2004): 25-29.

² Tim Cresswell, *On The Move: Mobility in the Modern Western World* (Abingdon: Routledge, 2006), 1.

³ Göçün nedenleri konusundaki modellere ve teorik yaklaşımlara ilişkin olarak bkz. Nermin Abadan-Unat, *Bitmeyen Göç: Konuş İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, 3. Baskı (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2017), 49-70. Barış Özdal ve Esra Vardar Tutan, “Temel Kavramlar ve Olgular,” içinde *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*, ed. Barış Özdal (Bursa: Dora, 2018), 30-50.

⁴ Colin G. Pooley, “Mobility, History of Everyday,” içinde *International Encyclopedia of Human Geography*, Vol. 7, ed. Rob Kitchin ve Nigel Thrift (Amsterdam: Elsevier, 2009), 146-147.

bir anlama sahip olur.⁵ Böylece hareketlilik mekânsal bir bağlam kazanır ve aynı zamanda mekânın kendisini de üretir.⁶ Bu anlamlar, içinde bulunan zamana göre bağlamsal hâle getirilir ve hareketlilik de bu çerçevede kavramsallaştırılır. Örneğin Orta Çağ'da hareketlilik, toplumsal olarak oldukça kısıtlı bir çevre tarafından tecrübe edilmekteydi ve coğrafi olarak da oldukça dar bir kapsamda yapılmaktaydı. Ayrıca bu dönemde toplumsal hayat ağırlıklı olarak toprağa bağlı olduğu için hareketli bireyler, sistem tarafından istenmeyen unsurlar olarak görülür ve avare (vagabond) olarak tanımlanırdı.⁷ Ancak modern dönemle birlikte hareketliliğin pratiği ve düşünseli değişmiştir. Şehirlerin büyümesi ve devletin ekonomik süreçler açısından etkin mekânsal örgütlenme modeli haline gelmesiyle birlikte insanlar topraktan kopmaya başlamıştır. Devletin kurumsallaşması ve ekonomik süreçlere müdahil olması neticesinde ekonomik faaliyetin coğrafi kapsamı genişlemiş, hareketliliğin anlamı değişmiş ve hareketlilik, bir özgürlük olarak görülmeye başlanmıştır.⁸ Bu bakımdan hareketliliğin belli bir bağlam içerisinde anlama sahip olduğu veyahut pratikleştirilerek anlamlı hâle getirildiği ileri sürülebilir.⁹

Herhangi bir coğrafi ölçekte hareketliliğin anlamlandırılması ve bireylere bu hakkının tanınması, aynı zamanda bu süreçlerin düzenlenmesini gerektirmekte veyahut bu süreçler eş anlamlı olarak gerçekleşmektedir. Bu şekilde hem içerisi-dışarı veyahut içeridekiler-dışarıdakiler ayrımı yapılmakta hem de farklı anlam ve ölçeklerde hareketlilik rejimleri ortaya çıkmaktadır.¹⁰ Orta Çağ'da herhangi bir yerel örgütlenme modeline bağlı olmayanları ifade eden avareler için kontrol mekanizmaları geliştirilmiş ve kırsal düzenden uzak tutulmaya çalışılmıştır. Benzer şekilde modern devletin kurumsallaşması ve vatandaş-vatandaş olmama ayrımının gelişmesiyle birlikte, kimlerin belli bir alan içerisinde serbest dolaşım hakkına sahip olduğu yasal açıdan düzenlenmiştir. Bu durum, yabancılığı nitelendiren uluslararası veyahut yabancı turist gibi kavramların ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Diğer yandan modern döneme geçişle birlikte

⁵ Cresswell, *On The Move...*, 2-3.

⁶ Anne Jensen, "Mobility, Space and Power: On the Multiplicities of Seeing Mobility," *Mobilities* 6, no 2 (2011): 255-271.

⁷ Cresswell, *On The Move...*, 10-12.

⁸ Cresswell, *On The Move...*, 12-21.

⁹ Bu hususta bkz. Peter Adey, *Mobility* (New York: Routledge, 2010), 34-39.

¹⁰ Bkz. Nina Glick Schiller ve Noel B. Salazar, "Regimes of Mobility Across the Globe," *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32, no 2 (2012): 1-18.

coğrafi hareketliliğin kapsamının genişlemesi, siyasal mekânları da daimi olarak serbest dolaşım açısından yeniden ölçeklendirmiştir.¹¹

B. Hareketliliğin Tanımlanması ve Düzenlenmesinin Teritoryanın Kurumsallaşması Üzerindeki Etkisi

Soja'nın da belirttiği üzere beşeri eylemler belli bir lokasyon bağlamında gerçekleşmektedir. Bu bakımdan yeryüzü oldukça kompartımanlaşmış bir yapılanmadır.¹² Kompartımanlaşmış mekânlardan biri de teritoryadır. Teritorya, çok farklı şekillerde tanımlanabilir veyahut işlemsel hâle getirebilir. Örneğin Sassen, teritorya kavramını yetke (authority) ve haklar çerçevesinde bir bütün olarak değerlendirmektedir. Teritorya, iktidar ilişkilerine içkin, iktidarın ileri sürülmesine veyahut icra edilebilmesine yönelik bir kapasitedir ve teritoryanın değeri de döneme göre farklılaşmaktadır.¹³ Elden ise teritorya kavramının farklı dönemlerdeki filolojik referanslarına göre değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Elden'e göre teritorya, siyasal bir teknoloji olarak ele alınabilir. Bu siyasal teknoloji, topografyanın kontrol edilmesine yönelik teknik unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Ancak teritoryayı siyasal bir teknoloji olarak tanımlamak, teritoryanın bir bütün olarak anlaşılması anlamına gelmemektedir; teritoryanın niteliği, çeşitli ve birbirinden farklılıklar arz eden tarihsel ve coğrafi bağlamlar içerisinde konumlandırılmalıdır.¹⁴ Painter ise teritorya kavramını bir etki (territory-effect) olarak ele almaktadır. O'na göre teritorya, sosyo-teknik pratiklerin bir çıktısıdır. Başta hükümetler olmak üzere idari birimler, teritorya etkisini ortaya çıkarmak amacıyla beşeri ve beşeri olmayan birimler arasında mekânsal bir network kurarlar ve teritoryayı şekillendirirler. Bu şekilde teritorya, sosyo-mekânsal etkileşimlere bir form kazandırır.¹⁵

Benzer teritorya kavramsallaştırmaları çoğaltılabilir. Bununla birlikte en temel olarak teritorya, sınırlandırılmış (delimited) bir mekânı işaret

¹¹ John Torpey, *The Invention of the Passport: Surveillance, Citizenship and the State* (Cambridge: Cambridge University, 2000), 7-9.

¹² Edward W. Soja, "The Political Organization of Space," *Association of American Geographers Resource Paper*, no 8 (1971): 3.

¹³ Saskia Sassen, *Territory-Authority-Rights: From Medieval to Global Assemblages* (New Jersey: Princeton University, 2008).

¹⁴ Stuart Elden, "Land, Terrain, Territory," *Progress in Human Geography* 34, no 6 (2010): 799-817.

¹⁵ Joe Painter, "Rethinking Territory," *Antipode* 42, no. 5 (2010): 1090-1118.

etmektedir;¹⁶ sınır-çekilmiş (demarcate) bir coğrafi kompartımandır.¹⁷ Teritoryanın temel olarak iki işlev gördüğü ileri sürülebilir. Bunlardan ilki, içerideki birey ve birey topluluklarının dışarıdakilere karşı korunmasıdır. Sınırlandırılan mekân, içeridekiler için bir barınak (shelter) işlevi görmektedir. İkinci olarak teritorya, birey ve birey topluluklarına hayatlarını idame konusunda fırsatlar yaratmaktadır. Teritoryal eylem neticesinde kompartımanlara ayrılan mekânlar, insanlar tarafından organize edilir ve bu mekânlara erişebilme veyahut giriş şartları, çeşitli norm ve kurallara bağlanır. Mekâna giriş koşullarının belirlenmesinin temel amacı, söz konusu mekânda daha fazla fırsat yaratmak ve güvenlik sağlamaktır.¹⁸

Teritorya, belli bir gruba güvenlik sağlama ve imkânların bu gruba tahsisini içeren bir işleve sahiptir. Açıktır ki teritoryanın ve teritoryal eylemlerin en belirgin olduğu yapılanma modern devlettir. Güçlü bir mekânsal konteyner (container)¹⁹ ve egemenlik-teritorya-ulus bütünlüğü üzerine temellenmiş bir yapı olan²⁰ modern devlet, düşünsel açıdan dışarıya kapalı, sınırları dâhilinde bulunan bireylere fırsatların tanımlandığı ve ayrıcalıklı olarak tahsis edildiği güvenli bir mekân oluşturma iddiasıdır. Devletler, vatandaşlık yoluyla bünyesinde bulunan bireylerle doğrudan teritoryal nitelikte ilişki kurarlar ve bireyler, bu bağ vasıtasıyla haklardan istifade ederler. İstisnalar dışında devletin sınırlarının bitim hatları, teritoryal olarak bu hakların bittiği mekânı da işaretler. Başka bir şekilde belirtmek gerekirse sağlanan haklar mekânsallaşır ve teritoryayla birlikte değerlendirilir.²¹ Bu bakımdan modern devlet, kompartımanlaşmış bir ayrıcalıklar mekânıdır.

Serbest dolaşım ve hareketlilik de vatandaşların bağlı buldukları devletin teritoryası boyunca yararlandığı haklar kapsamında yer almaktadır.

¹⁶ Robert Sack, *Human Territoriality: Its Theory and History* (Cambridge: Cambridge University, 1986), 19.

¹⁷ Hans Vollaard, "The Logic of Political Territoriality," *Geopolitics* 14, no. 4 (2009): 690.

¹⁸ Jean Gottmann, *The Significance of Territory* (Charlottesville: The University Press of Virginia, 1973), 14-15.

¹⁹ Peter J. Taylor, "The State as Container: Territoriality in the Modern World-System," *Progress in Human Geography* 18, no. 2 (1994): 151-162.

²⁰ Colin Flint ve Peter J. Taylor, *Siyasi Coğrafya: Dünya-Ekonomisi, Ulus-Devlet ve Yerellik*, 6. Basımdan Çeviri, çeviren. Fulya Ereker (Ankara: Nobel, 2014), 160.

²¹ Richard Muir, *Political Geography: A New Introduction* (Hampshire: McMillan, 1997), 26-55. Patricia Ehrkamp ve Malene H. Jacobsen, "Citizenship," içinde *The Wiley Blackwell Companion to Political Geography*, ed. John Agnew et al. (West Sussex: The Wiley Blackwell, 2015), 152-164.

Bu husus önemlidir zira hareketliliğin belli bir coğrafi ölçek ve yönetsel/siyasal örgütlenme kapsamında tanımlanması hem bu hareketliliğin bizzat kendisine hem de tanımlandığı coğrafi ölçek açısından mekâna anlam kazandırmaktadır.²² Açık ki modern devlet, hareketliliklerin meşruiyeti ve denetimi üzerinde tekel kurmuştur. Özellikle 19. yüzyılın sonuna doğru devlet, geniş bürokrasiler ve teknolojiler geliştirmeye başlayarak geçiş hatları üzerindeki kontrol ve denetim kapasitesini arttırmıştır.²³ Bu durum içerisi-dışarı ayrımının hem düşünsel hem de pratik anlamda yoğun olduğu modern devletler²⁴ arasında kurumsallaşmış bir yapıya dönüşmüş ve hareketlilikler, modern devletler sistemi bağlamında belirlenmeye başlanmıştır.²⁵ İstenmeyen ve yabancı unsurların hareketliliklerinin düzenlenmesi ve gerektiğinde devlet teritoryasının dışında tutulması, modern devlet yapılanmasının teyit edilmesinin temel unsurlarından biri olmuştur.²⁶

Serbest dolaşım ve hareketlilikler üzerinde kontrol kurulması, modern devletlerin teritoryalarının kurumsallaşmasında oldukça önemlidir. Şöyle ki öncelikli olarak içerideki serbest dolaşım ve hareketliliğin meşruiyeti, devletlerin düzenlemelerine bağlı olarak belirlenmiştir. İçeride olan ve vatandaşlık bağıyla o devlete bağlı olanlar, ayrıcalıklı olarak serbest dolaşım ve hareketlilikten yararlanma hakkına ve dışarıda kalan kişiler de devletlerin kurallarına bağlı olarak bu haktan yararlanma imkânına sahip olmuşlardır. İkinci olarak modern devletlerin bütünlüklü bir teritoryaya sahip olması, mekânsallıkların eski teritoryal bağlarından kopmasını (deterritorialization) ve yeniden teritoryalleşmesini²⁷ (reterritorialization)

²² Cresswell, *On The Move...*, 13.

²³ Torpey, *The Invention of the Passport...*, 14-20.

²⁴ Rob B. J. Walker, *Inside/Outside: International Relations as Political Theory* (New York: Cambridge University, 1993); Richard K. Ashley, "Untying the Sovereign State: A Double Reading of the Anarchy Problematique," *Millennium - Journal of International Studies* 17, no 2 (1988): 227-262; John Agnew, "The Territorial Trap: The Geographical Assumptions of International Relations Theory," *Review of International Political Economy* 1, no 1 (1994): 53-80; Peter J. Taylor, "Territorial Absolutism and Its Evasions," *Geography Research Forum* 16, (1996): 1-12.

²⁵ Yasemin Nuhoğlu, *Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe* (Chicago: The University of Chicago, 1994), 13-28.

²⁶ Nathalie Peutz ve Nicholas de Genova, "Introduction," *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*, ed. Nicholas de Genova ve Nathalie Peutz (Durham: Duke University, 2010), 1.

²⁷ Teritoryalleşme herhangi bir siyasi, sosyal, ekonomik ve mekânsal sürecin, teritoryal olarak istikrar kazanmış ve genellikle de sabit (fixed) bir mekân üzerinde işlemesi

beraberinde getirmiştir. Modern devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte ulus-altı ölçekteki ayırım hatları, ulusal sınırlara göre ikincil konuma gelmiş ve daha geniş bir coğrafi ölçekte yeknesak bir bütünleşme ortaya çıkmıştır.²⁸ Bu süreçte serbest dolaşım ve hareketlilik, sınırlar yoluyla dışarıdan ayrılan modern devlet teritoryalarında düşünsel ve pratik anlamda olağan eylemlere dönüşmüştür. Böylece hem içeridekiler-dışarıdakiler ayrımı yapılmış hem de teritoryanın kurumsallığı güçlenmiştir. Bu yapılanma içerisinde modern devletler, istenmeyen hareketliliklere yönelik önlemler geliştirmiştir.²⁹

Açıktır ki hareketliliklerin tanımlanması ve düzenlenmesi, istenmeyen hareketliliklerin kontrol edilmesi ve içeridekiler-dışarıdaki ayrımının mekânsal bir niteliğe sahip olması, yalnızca modern devletlere özgü değildir. Her ne dönemde ve özellikle Batı düşüncesinde siyasal olarak belli bir teritoryal yapıya aidiyet ve diğerleri ayrışması görülebilir.³⁰ Farklı dönemlerde istenmeyen hareketliliklere yönelik çeşitli kontrol mekanizmaları geliştirilmiştir.³¹ Bu çerçevede dolaşım ve hareketliliğin belli bir mekân kapsamındaki birey ve birey toplulukları lehine tanımlanması,

anlamına gelmektedir. Herhangi bir unsurun teritoryal bağlamından kopması ise mekânsal bağlamdan ayrılmasını veyahut mekânsal bağlamının dönüşümünü işaret etmektedir. Yeniden teritoryalleşme bu sürecin tersini ifade etmektedir. Teritoryal bağlamdan kopma ile yeniden-teritoryalleşme, genellikle eş zamanlı olarak gerçekleşen süreçlerdir zira belli bir sürecin mekânsal bağıntılarından ayrıştırılması, yeni mekânsal bağıntıların ortaya çıkmasını beraberinde getirmektedir. Bu hususta bkz. John Agnew, "Territorialization," içinde *The Dictionary of Human Geography*, 5. Edition, ed. Derek Gregory et al. (Singapore: Blackwell, 2009), 745-746; Erin H. Foubert et al., *Human Geography: People, Place, and Culture*, 10. Edition (New Jersey: John Wiley&Sons, 2012), 283-286; Stuart Elden, "The State of Territory Under Globalization: Empire and the Politics of Reterritorialization," içinde *Metaphoricity and the Politics of Mobility*, ed. Maria Margaroni ve Effie Yiannopoulou (Amsterdam: Radopi, 2006), 47-66.

²⁸ James Anderson, "Nationalism and Geography," içinde *The Rise of Modern State*, ed. James Anderson (Sussex: Wheatsheaf Books, 1986), 124-128; Anthony Giddens, *The Nation-State and Violence: Volume Two of a Contemporary Critique of Historical Materialism* (Cambridge: Polity, 1985), 172-221.

²⁹ Bu hususta bkz. Nicholas de Genova, "The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement," içinde *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*, ed. Nicholas de Genova ve Nathalie Peutz (Durham: Duke University, 2010), 33-65.

³⁰ Engin F. Isin, *Being Political: Genealogies of Citizenship* (Minneapolis: University of Minnesota, 2002).

³¹ William Walters, "Deportation, Expulsion, and the International Police of Aliens," içinde *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*, ed. Nicholas de Genova ve Nathalie Peutz (Durham: Duke University, 2010), 73-80.

mekânsal nitelikte bir ayrıcalık sağlamakta ve teritoryanın kurumsallığını güçlendirmektedir.

II. Birlik Vatandaşlığı: Hareketliliklerin Tanımlandığı Yeni Bir Coğrafi Vatandaşlık Ölçeği

Maastricht Andlaşması'yla birlikte yasal bir statü olarak tanımlanan Birlik vatandaşlığının niteliğine yönelik çok sayıda çalışma yapılmıştır. Çalışmada Birlik vatandaşlığının niteliğinden ziyade serbest dolaşım ve hareketliliğin düzenlenmesi açısından önemi üzerinde durulmakla birlikte, Olsen'in Birlik vatandaşlığı yaklaşımı referans alınacaktır. Olsen'e göre vatandaşlık, bireyleri kolektif bir yapıya bağlamaktadır. Böyle bir yapının kaçınılmaz olarak ulusal devletler içerisinde olması gerekmez ancak vatandaşlık, her durumda sınırlandırılmış yasal ve siyasal bir mekân ortaya çıkarır. Bu çerçevede Birlik vatandaşlığı üye devlet vatandaşlarıyla AB arasında yeni bir coğrafi ve siyasal ölçekte ulus-aşırı bir etkileşim türü ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, ulusal ölçeği dışlamamakta ancak Birlik ölçeğini de ulusal ölçeğe bağlı bir değişken konumuna getirmemektedir.³² AB vatandaşlığı çerçevesinde üye devletlerin vatandaşlarına sağlanan haklar, Birlik üyeliğinden kaynaklanan ve belli bir ulusallıktan ayrı olarak tevdi edilen haklardır. Bu bakımdan da sağladığı haklar itibarıyla üye devletlerin teritoryal yapıları bağlamında, teritoryal-ötesi (extra-territorial) bir niteliğe sahiptir.³³ Böylece hareketliliğin tanımlandığı yeni bir coğrafi vatandaşlık ölçeği³⁴ ortaya çıkmaktadır.

A. Birlik Kapsamında Hareketliliklerin Tanımlanması ve Düzenlenmesi

Avrupa bütünleşme süreci içerisinde serbest dolaşımın gerçekleştirilmesine yönelik girişimler 1950'li yıllara dayanmaktadır. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran Paris Andlaşması'nda, taraf devletlerin kömür ve çelik sektöründe çalışanlarının üye devletlerin ulusal sınırları boyunca hareket etme imkânına sahip olduğu düzenlenmiştir.

³² Espen D. H. Olsen, *Transnational Citizenship in the European Union: Past, Present, and Future* (New York: Bloomsbury, 2012).

³³ Barrie Axford ve Richard Huggins, "Towards a Post-National Polity: The Emergence of the Network Society in Europe," *The Sociological Review* 48, no 1 (2000): 183.

³⁴ Luke Desforges et al., "New Geographies of Citizenship," *Citizenship Studies* 9, no 5 (2005): 439-451.

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) Andlaşması'nda da işçiler için serbest dolaşımının güvence altına alınması hususu belirtilmiştir. Topluluk üyesi herhangi bir devlette çalışan biri, kamusal hizmetler dışında, başka bir üye devlette çalışmak istediğinde veyahut bir iş teklifi aldığı anda o işte çalışabilecek ve ikamet hakkına sahip olabilecekti. Paris ve AET Andlaşmalarında serbest dolaşım ve yerleşme hakkı, hukuki anlamda kişilik (personhood) açısından değil, ekonomik anlamda değerlendirilmiş ve kişiler, üretim faktörü olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte özellikle 1970 sonrası dönemde serbest dolaşım ve yerleşme hakkının kapsamı daimi olarak genişletilmiştir.³⁵ Avrupa Tek Senedi'nin yürürlüğe girmesinden AB vatandaşlığının tanımlanmasına geçen sürede, kişilerin serbest dolaşımı ve yerleşme hakkına yönelik olarak girişimler yapılmış³⁶ ve söz konusu haklar, Maastricht Andlaşması'nda Birlik vatandaşlığının tanımlanmasıyla statüleştirilmiştir.

Bilindiği üzere Birlik vatandaşlığı, AB üyesi devletlerin uyuğunda bulunan kişilerin, üyelikten kaynaklı vatandaşlık statüsü çerçevesinde sahip olacağı hakları bağlayıcı bir niteliğe kavuşturmuştur. Birlik vatandaşlığıyla birlikte üye devletlerin uyuğundan bulunan herkes, Andlaşma'da belirtilen kısıtlamalara tabi olmak üzere, serbest dolaşım ve yerleşme hakkına sahip olmuştur. Vatandaşlık kurumsalıyla statüleştirilen serbest dolaşım ve yerleşme hakkının kapsamı, 2004/38 sayılı Yönerge ile detaylandırılmıştır. İlgili Yönerge, serbest dolaşıma ilişkin diğer belgeler ile Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarını kodifiye ederek serbest dolaşımı tek belge altında düzenlemek ve Birlik vatandaşlığına tam etki ve uygulanabilirlik (full effect) kazandırmak amacını taşımaktadır. Yönerge, serbest dolaşımı temel ve kişisel bir hak haline getirmiş ve piyasa koşullarının getirdiği kısıtlardan kurtarmaya çalışmıştır.³⁷

³⁵ Bu hususta bkz. Ettore Recchi, "From Migrants to Movers: Citizenship and Mobility in the European Union," içinde *The Human Face of Global Mobility: International Highly Skilled Migration in Europe, North America and the Asia-Pacific*, ed. Micheal Peter Smith ve Adrian Favell (New Brunswick: Transaction, 2006), 58-59; Ettore Recchi, *Mobile Europe: The Theory and Practice of Free Movement in the EU*, (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2015), 19-24.

³⁶ Recchi, *Mobile Europe...*, 24-26.

³⁷ Bkz. Recchi, *Mobile Europe...*, 28-29. Servet Alyanak, "AB Vatandaşlığının AB İçerisinde Serbest Dolaşım ve İkamet Hakkı Yönünden Temel Statü Olması," *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 5, no 17 (2014): 150-153.

Serbest dolaşım ve hareketlilik konusunda bir diğer gelişme de Schengen Anlaşması'dır.³⁸ Amsterdam Andlaşması'yla Birlik yapısına dâhil edilen Schengen Anlaşması, sınırların olmadığı bir Birlik mekânı oluşturmada önemli bir aşamadır. Bilindiği üzere güvenli bir mekân oluşturmaya yönelik bir girişim olan Schengen Anlaşması, üye devletlerarasındaki sınırlarda kontrollerin kaldırılmasını ve dış sınırlarda ortak bir sınır yönetim sisteminin geliştirilmesini hedeflemektedir. Bununla birlikte Schengen düzenlemeleri, esasında bir tanımlama ve tasnif sürecidir. Schengen düzenlemeleriyle birlikte dış sınırlarda sınır-ötesi harekette bulunanların ortak bir tanımı yapılmış, Schengen alanı içerisinde seyahat edenlerle bu alan dışından gelen kişiler birbirinden ayrılmış, Schengen alanına giriş ve kısa süreli seyahatlerdeki vize kuralları uyumlaştırılmış, sınırların güvenliğine ilişkin birimler arasında koordinasyonu sağlamaya yönelik sistemler kurulmuş, yasa-dışı göç, insan kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti gibi uluslararası suçlarla mücadele ve sığınmacılara yönelik uygulanacak prosedürlere ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.³⁹ Bunun yanı sıra Schengen düzenlemeleri, Birlik mekânına yönelik tanımlayıcı kavramsallaştırmalar getirmiştir. Birliğin iç sınırları, imzacı devletlerarasındaki ortak kara sınırlarından, iç hatlara yönelik hava alanlarından ve teritoryaları kapsamındaki düzenli deniz taşımacılığı bağlantılarından oluşmaktadır. Dış sınırlar ise imzacı devletlerin iç sınırları dışında kalan kara ve deniz sınırları ile hava alanları ve limanlarını içermektedir. Bu yapı içerisinde imzacı devletler dışında kalan tüm devletler üçüncü devlet olarak konumlanmaktadır. Ayrıca ilgili düzenlemeler yoluyla Birlik içerisinde serbest dolaşım, ÜDV'lere de yasal açıdan tanımlanmış olmaktadır. Üye devletlerin vatandaşları dışında kalan kişiler olarak tanımlanan yabancıların, Birlik coğrafyası içerisindeki kısa süreli hareketliliklerine ilişkin düzenlemeler getirilmiştir.

Birlik içerisinde serbest dolaşım (ve yerleşme) hakkının vatandaşlık yoluyla statüleştirilmesi ve ÜDV'lerin bu husustaki haklarının Birlik vatandaşlarına nazaran kısıtlı olması, belli bir grup lehine fırsatlar ortaya çıkarmaktadır zira serbest dolaşımın gerçekleştirildiği hareketli bir AB

³⁸ The Schengen Acquis as Referred to in Article 1(2) of Council Decision 1999/435/EC of 20 May 1999, *Official Journal of the European Union*, L 239, Vol. 43, 22.9.2000.

³⁹ Willem Maas, "Freedom of Movement Inside 'Fortress Europe,'" içinde *Global Surveillance and Policing: Borders, Security, Identity*, ed. Elia Zureik ve Mark B. Salter (Oregon: Willan, 2005), 272.

mekânı, temelde Birlik içerisinde yaşayan vatandaşların daha fazla fırsata sahip olmasına ve uyumlu bir AB mekânı oluşturulmasına yönelik bir rasyonaliteye sahiptir. Serbest dolaşım, fiziki engellerin ortadan kaldırıldığı tek pazar içerisinde gerçekleştirilen uluslararası ticaretin sosyal ve mekânsal karşılığı olarak görülebilir⁴⁰ ve temel hedef, beşeri sermayenin daha etkin bir şekilde kullanılmasıdır.⁴¹ Kısacası serbest dolaşım, fırsatların belli bir gruba öncelikli olarak tahsisidir. Schengen alanı ve ÜDV'lerin Birlik çapında tanımlanması ve hareketliliklerinin düzenlenmesine yönelik girişimler ise bu tanımlama ve düzenleme sürecinin güvenlik boyutunu oluşturmaktadır.

B. Hareketliliklerin Tanımlanması ve Düzenlenmesinin Mekânsal Sonuçları

Cresswell'in de belirttiği üzere mekânın tecrübe edilmesi yollarından biri de vatandaşlıktır.⁴² AB içerisinde serbest dolaşım ve hareketlilik, Birlik vatandaşlığı kurumsallığı çerçevesinde düzenlenmiş ve anlamlandırılmıştır. Bu kurumsallık, bir devletin teritoryasıyla onun uyruğunda olan kişiler arasındaki geleneksel bağın getirdiği ilişkiyi, serbest dolaşım ve yerleşme hakkı açısından farklı bir şekilde kurmaktadır.⁴³ Şöyle ki bir devletin uyruğunda bulunan kişiler, o devletin kendilerine sunduğu bir takım haklardan istifade etmekte ve teritoryası dâhilinde istedikleri bölgede hayatlarını devam ettirebilmektedir. AB içerisinde vatandaşlık kurumsallığının oluşturulması ve Schengen düzenlemeleriyle birlikte AB coğrafyası içerisindeki ortak sınırların geçirgenliğinin artması, üye devlet mekânlarının ve üye devletlerarasındaki mekânsallığın teritoryal niteliğinin değişimini ve yeniden-teritoryalleşmesini beraberinde getirmektedir. Birlik vatandaşlığı çerçevesinde üye devletlerarasındaki içerisi-dışarıyı ayırımı, vatandaşlık-yabancılık ikililiği açısından seyrelmektedir zira ortaya çıkan yapı, Birlik vatandaşlarına lehine gelişim göstermektedir. Bu bakımdan üye

⁴⁰ Adrian Favell ve Ettore Recchi, "Pioneers of European Integration: An Introduction," içinde *Pioneers of European Integration: Citizenship and Mobility in the EU*, ed. Ettore Recchi ve Adrian Favell (Cheltenham: Edward Elgar, 2009), 9. Ettore Recchi, "Cross-State Mobility in the EU," *European Societies* 10, no 2 (2008): 213.

⁴¹ Holger Bonin et al., "Geographic Mobility in the European Union: Optimising its Economic and Social Benefits," *European Commission DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities Final Report*, (2008): 57-58.

⁴² Tim Cresswell, "Citizenship in Worlds of Mobility," içinde *Critical Mobilities*, ed. Ola Soderstrom et al. (London: Routledge, 2013), 106.

⁴³ Sergio Carrera, "What Does Free Movement Mean in Theory and Practice in an Enlarged EU?," *European Law Journal* 11, no 6 (2005): 701.

devletlerarasında gerçekleşen ve esasında uluslararası nitelik gösteren göç hareketleri, iç göç niteliği almaktadır. Üye devlet vatandaşlarının AB coğrafyası içerisindeki serbest dolaşımı, uluslararası göçten ziyade hareketliliğin bir unsuru haline dönüşmüş ve göç ise AB coğrafyasına dışarıdan gelen ÜDV'leri işaret eder bir anlam kazanmıştır.⁴⁴

Serbest dolaşım ve hareketliliğin AB bünyesinde düzenlenmesi hem normatif anlamda⁴⁵ hem de pratik sonuçları itibarıyla⁴⁶ Birlik coğrafi ölçeğini inşa etmektedir. Bu süreçte hem yasal düzenlemeler hem de fiziki mekâna yönelik program veyahut projeler yoluyla hareketliliğin maliyeti azaltılmaktadır. Örneğin Avrupa İstihdam Ağı gibi iş fırsatlarının yer aldığı portalların oluşturulması, ERASMUS gibi öğrenci değişim programları ve AB coğrafi alanı içerisindeki tren sistemleri arasında eş güdüm sağlanması ve güvenli bir şekilde işleyişi konusunda ortak bir yaklaşım geliştirmeye çalışan AB Demiryolu Birimi gibi girişimler yoluyla hareketlilik Birlik çapında kolaylaştırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca hareketlilik, ortak formatta pasaportların geliştirilmesi gibi temsillerle de simgesel olarak inşa edilmektedir. Bu şekilde Birlik içerisindeki serbest dolaşım ve hareketlilik normalleştirilmekte⁴⁷ veyahut Sager'in kavramsallaştırmasıyla ifade etmek gerekirse potansiyeli güçlendirilmektedir.⁴⁸

Serbest dolaşım ve hareketliliğin yeni bir ölçekte tanımlanması ve dolaşımında bulunmanın maliyetinin azaltılmasının yanı sıra Schengen düzenlemeleri de bu yapıyı destekler niteliktedir zira yeni bir coğrafi ölçekte mekânsal bütünleşme ortaya çıkarmakta veyahut öngörmektedir. Her ne kadar üye devletlerin kamusal güvenlik vb. sebeplerle kendi teritoryalarının güvenliğini sağlama konusunda birincil aktör olduğu belirtilse de Schengen alanının kendi rasyonelitesi ve pratiği bulunmaktadır. Schengen alanı içerisinde yer alan üye devletlerarasındaki ortak sınırların statü ve işlevleri,

⁴⁴ Recchi, *Mobile Europe...*, 1. Ayrıca bkz. Recchi, "From Migrants to Movers..." 71-76.

⁴⁵ Normatif yeniden-ölçeklendirme (normative rescaling) kavramı Keating'den mülhem kullanılmıştır. Michael Keating, *Rescaling the European State: The Making of Territory and the Rise of the Meso* (Oxford: Oxford University, 2013), 11, 154-161.

⁴⁶ Gualinin belirttiği üzere ölçekler, çeşitli sosyal, siyasal ve ekonomik süreçler sonucunda şekillenen ve pratik çıktılarıyla anlamlı hâle gelen yapılanmalardır. Enrico Gualini, "The Rescaling of Governance in Europe: New Spatial and Institutional Rationales," *European Planning Studies* 14, no. 7 (2006): 884.

⁴⁷ Kathleen R. McNamara, *The Politics of Everyday Europe: Constructing Authority in the European Union*, (Oxford: Oxford University, 2015), 91.

⁴⁸ Tore Sager, "Freedom as Mobility: Implications of the Distinction Between Actual and Potential Travelling," *Mobilities* 1, no. 3 (2006): 465-488.

Birlik teritoryası ölçeğinde ikincil konuma gelmektedir. Nasıl ki modern devletlerin ortaya çıkmasıyla daha alt-düzeydeki sınırlar ikincil konuma gelmişse Schengen alanı da coğrafi ölçek açısından üye devletlerarasındaki sınırları ikincil konuma getirerek dış sınırlara öncelik vermiş ve Birlik bir dış sınır rejimine sahip olmuştur.⁴⁹ Bu şekilde yeni bir sınırlandırılmışlık ortaya çıkmıştır. Dış sınırlar ötesindeki aktörlerle ilişkilerde Schengen alanı bir referans unsuru haline gelmiştir. Bu durum, özellikle sınır yönetimi hususunda kendisini göstermektedir zira Müller'in de belirttiği üzere "sınırlar, yetkenin uygulanmasına ilişkin kurumsallaşmış kurallardır" ve "yetkenin mekânı referans vererek tahsisidir."⁵⁰ AB, sınır yönetimi çerçevesinde Birlik üyesi olmayan devletlerle etkileşime girmektedir.⁵¹

AB vatandaşlığı ve belli bir mekânsallık çerçevesinde serbest dolaşım ve hareketliliklerin tanımlanması, kaçınılmaz olarak kendi karşılığını da yaratmaktadır. Bu yeni mekânsallık hem yeni içerisi-dışarıyı ayırımının hem de yeni bir hareketlilik rejiminin ortaya çıkmasını beraberinde getirmektedir. AB ve üçüncü devlet vatandaşlarının serbest dolaşım ve hareketliliklerinin düzenlenmesi, Birlik coğrafyası boyunca kişilerin hareketliliğine yönelik yeni bir coğrafi ölçek ortaya çıkarmakta ve içerisi-dışarıyı ayırımı Birlik kapsamında şekillenmektedir. Bu ayırım birincil olarak AB vatandaşları ile ÜDV'ler arasında ortaya çıkmaktadır.⁵² Şöyle ki serbest dolaşım ve yerleşme hakkının AB vatandaşlığına bağlanması, hareketlilikler açısından kişiler arasında bir hiyerarşi oluşturmaktadır: Tam olarak serbest dolaşımdan yararlanan Birlik vatandaşları, bir AB üyesi devlette uzun dönem yerleşik olan ÜDV'ler ve hareketlilikleri kısıtlanan (immobile), yakın zamanda gelmiş olan (recently arrived) ÜDV'ler.⁵³ Her ne kadar yabancı

⁴⁹ William Walters, "Mapping Schengenland: Denaturalizing the Border," *Environment and Planning D: Society and Space* 20, no 5 (2002): 566-568.

⁵⁰ Andreas Müller, "Territorial Borders as Institutions," *European Societies* 15, no 3 (2013): 354.

⁵¹ Bu hususta bkz. Patryk Pawlak ve Xymena Kurowska, "The Fog of Border: The Fragmentation of the European Union's Border Policies," içinde *European Homeland Security: A European Strategy in the Making?*, ed. Christian Kaunert et al. (New York: Routledge, 2012), 137-142.

⁵² Francesca Strumia, "European Citizenship: Mobile Nationals, Immobile Aliens, and Random Europeans," içinde *Citizenship in America and Europe: Beyond the Nation-State?*, ed. Michael S. Greve ve Michael Zöllner, (Washington, D.C.: The AEI, 2009), 47.

⁵³ AB vatandaşları, Birlik vatandaşlığının sağladığı serbest dolaşım hakkında tam olarak yararlanmaktadır. Yakın zamanda gelmiş olan ÜDV'ler, bir AB üyesi devlete gelmiş ve o devlette beş yıldan az süredir yaşayan kişilerdir. Bu grup, Schengen Anlaşması'yla tanımlanmış kısa süreli serbest dolaşım hakkından istifade etmektedir. Bunların haricinde üye bir devlette beş yıldan fazla süredir kalan ve AB vatandaşı ile yakın zamanda gelenler

olarak tanımlanan ÜDV'ler Schengen alanı içerisinde serbest dolaşım ve hareketlilik imkânlarından yararlanabilse de, üye devletlerin tabiiyetinde bulunan kişilerden hem tanım olarak ayrılmış⁵⁴ hem de hareketlilikleri yasal ve pratik sonuçları itibarıyla sınırlandırılmıştır. Başka bir şekilde belirtmek gerekirse Schengen Anlaşması, ÜDV'lerin AB coğrafyasındaki hareketliliklerini mekânsal ve zamansal açıdan sınırlı bir serbest dolaşım ilkesine bağlamıştır.⁵⁵

AB dünya yüzeyinde doldurduğu coğrafi alan içerisinde bir akışkanlıklar mekânı ortaya çıkarmaya çalışmaktadır.⁵⁶ Bu yapı, üye devletlerin teritoryal mekânlarıyla kesişen veyahut örtüşen (overlapping) bir nitelik göstermektedir. Bununla birlikte Pullano'nun da belirttiği üzere AB coğrafyası içerisinde serbest dolaşım ve bu husustaki uygulamalar, üye devletlerin teritoryalarının toplamlarından öte bir anlama sahiptir. AB coğrafi ölçüğündeki bu mekânsallık, üye devletlerin teritoryal alanlarını da kapsamına almakta ancak yeni bir mekân ortaya çıkarmaktadır⁵⁷ ve AB teritoryasının bir parçasını oluşturmaktadır. Birlik içerisinde farklı mekânsallıklar vardır ancak bu mekânsallıklar birbirini dışlayıcı nitelikte değildir; bütünsellik içerisinde değerlendirildiğinde bu mekânsallıklar, AB teritoryasının farklı biçimlerde de olsa bir parçasını oluşturmaktadır.⁵⁸ Bu

arasında bir yerde olan ÜDV'ler de serbest dolaşımından istifade etmektedir. Bu gruptakiler, başka bir üye devlete eğitim, mesleki gelişim ve iş bulma gibi amaçlarla gidebilir. Finansal gereklilikler, hakkın kullanılmasının koşullarından biridir ve ikinci ev sahibi devlet, ÜDV'lerin girişine yönelik ek gereklilikler getirebilir. Bu gruptakiler, kısmen de olsa AB vatandaşlığının getirdiği serbest dolaşım imkânından istifade etmektedir. Strumia, "European Citizenship...", 48-51.

⁵⁴ Bu durum, Balibar'ın da belirttiği üzere Birlik vatandaşları ile yabancılar arasında bir ayrım veyahut ikililik yaratmanın yanı sıra üye devletlerin ulusal vatandaşları ile yabancılar arasında da bir ayrım yaratmaktadır. Öyle ki bu yabancılara karşı her bir üye devlet, bir başka üye devleti temsil eder nitelik kazanmaktadır. Her ne kadar Balibar, söz konusu durumu kültürel açıdan ele alsın da mekânsal olarak süreç değerlendirildiğinde, bir üye devletin ulusal mekânı, yabancılar karşısında, ulusal ölçekte farklılıklar da olsa, birbirilerini temsil edici yasal bir homojenliğe sahip olmaktadır. Etienne Balibar, *Politics and the Other Scene*, (London: Verso, 2002), 78. Ayrıca bkz. Mehmet Ugur, "Freedom of Movement vs. Exclusion: A Reinterpretation of the 'Insider'-'Outsider' Divide in the European," *International Migration Review* 29, no 4 (1995): 964-999.

⁵⁵ Olsen, *Transnational Citizenship...*, 75-76.

⁵⁶ Ole B. Jensen ve Tim Richardson, *Making European Space: Mobility, Power and Territorial Identity*, (London: Routledge, 2004).

⁵⁷ Teresa Pullano, "The Evolving Category of Territory: From the Modern State to the European Union," *GARNET Working Paper*, no 64 (2009): 5.

⁵⁸ Luiza Bialasiewicz et al., "The Constitution of EU Territory," *Comparative European Politics* 3, no 3 (2005): 333-334.

bakımdan AB içerisinde oluşturulmaya çalışılan hareketlilik mekânı da Birlik teritoryasının bir parçasıdır. Açıktır ki Schengen düzenlemeleri bu hususta Birlik iç güvenliğini öncelemektedir ve istenmeyen hareketlilikler üzerinde kontrol kurmaya yöneliktir. Bu yapılanma içerisinde Birlik vatandaşları ve mekânı öncelikli bir yapıya sahiptir zira hem Lizbon Andlaşması'nda⁵⁹ hem de iç güvenlik strateji belgelerinde⁶⁰ Birlik vatandaşları ve iç mekân vurgusu daha fazladır.

C. Teknoloji ve Gözetimin Hareketlilik Mekânı Üzerindeki Etkisi: Birlik Teritoryasının Görünürlüğünün Artması

Bilindiği üzere Schengen alanı, Birlik içerisinde bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturmaya yönelik bir rasyonaliteye ve mekânsal bir referansa sahiptir zira AB içerisinde alan (area) kelimesi temelde mekânı işaret edecek şekilde kullanılmaktadır.⁶¹ Schengen alanı kapsamında Birlik, bütünlük sınır bir yönetimi modeli geliştirmeye ve üye devletlerin dış sınır birimleri arasında Birlik ölçeğinde bir network sistemi oluşturmaya çalışmaktadır. Bu şekilde Birlik dış sınırlarının yönetiminin birer-örnek uygulanması hedeflenmektedir. Bu yapı, uluslararası nitelikteki suç unsurlarının engellenmesine ve yasa-dışı hareketliliklere karşı Birlik mekânının korunaklılığının artırılmasına yöneliktir.⁶² Bu amaçlar AB, üye devletlerarasındaki sınır kontrolleri ve bu hususta gerekli hukuki alt-yapıları uyumlaştırmaktan önce bilgi alışverişini sağlayacak ve operasyonel

⁵⁹ Lizbon Andlaşması (ABKA) Madde 3 (2). İlgili andlaşma metninin Türkçe çevirisi için bkz. Kamuran Reçber, *Avrupa Birliği Hukuku ve Temel Metinleri*, 2. Baskı (Bursa: Dora, 2013).

⁶⁰ Örneğin *AB Küresel Güvenlik Stratejisi* başlıklı 2016 Güvenlik Stratejisi, iç-dış ayrımı düşünselini destekleyici bir niteliğe sahiptir. Dış eylemin öncelikleri başlığında Birliğin güvenliğini sağlamaya yönelik küresel eylemin öncelikli olarak içeride (home) başlayacağı belirtilmiştir. Ayrıca bu belgede vatandaşlık vurgusu daha fazladır. 2003 yılında yayımlanan İç Güvenlik Strateji'nde vatandaşlık terimi üç kez geçerken, 2016 belgesinde otuz üç kez kullanılmıştır. Bkz. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, Erişim Tarihi: Haziran 2, 2018 https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf, 9. Sibel Karabel, "Avrupa Birliği'nin 2016 Güvenlik Strateji Belgesi," *Bilgesam Analiz /Avrupa*, no 1308 (2016): 1-9.

⁶¹ Bialasiewicz et al., "The Constitution of EU Territory," 333.

⁶² Otwin Marenin, "Challenges for Integrated Border Management in the European Union," *Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) Occasional Paper*, no 17 (2010): 58-67.

işbirliğini destekleyecek teknolojik sistemler geliştirme yoluna gitmiştir.⁶³ Bu yapı içerisinde Schengen Bilgi Sistemi, Vize Bilgi Sistemi, Avrupa Parmak İzi Tanımlama Sistemi ve Avrupa Sınır Gözetim Sistemi gibi hareketliliklerin denetim ve gözetimine ilişkin çeşitli araçlar geliştirilmiştir.

Teknolojinin denetim ve gözetim unsuru olarak kullanılmasının temel sonucu, oluşturulmaya çalışılan mekânsallığın işlevselliğinin güçlenmesidir. Serbest dolaşım ve hareketliliğin düzenlendiği bir mekânsallık kapsamındaki denetim ve gözetimin yoğunluğu artmaktadır: Birlik, artan oranda göç teknolojilerinden⁶⁴ yararlanmaktadır. Nasıl ki modern devletler hareketliliğin kontrol edilmesinde teknolojiden istifade ediyor ve kendi mekânlarının korunaklılığını arttırmak istiyorsa benzer şekilde AB de kendi içerisinde oluşturulmaya çalıştığı mekânsallığın etkinliğini, işlevliliğini ve kapsayıcılığını arttırmaya çalışmaktadır. AB teritoryasına girmek isteyenlerin kişilerin bilgilerinin depolanması ve bunların bir sistemden başka bir sisteme taşınmasının sağlanması, AB üyesi devletlerin sınır birimleri arasında işbirliğinin yapılması ve kara, deniz ve hava sınırlarında gözetleyici teknolojik yapıların geliştirilmesi, AB sınırlarının teknolojik olarak katılmasını⁶⁵ beraberinde getirmektedir. Bu şekilde Birlik teritoryasının ayırt ediciliği güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Başka bir şekilde belirtmek gerekirse söz konusu uygulamalar, güvenli ve hareketli Birlik mekânının işlevselliğini güçlendirerek AB teritoryasını daha görünür hâle getirmektedir.

Teknolojinin kullanımı yoluyla Birlik mekânsallığının güçlenmesi ve Birlik teritoryasının görünürlüğünün artması, iki süreç çerçevesinde belirginleşmektedir. Bunlardan ilki, Birlik coğrafyası boyunca sınır işlevi

⁶³ Valentina Kostadinova, *The European Commission and the Transformation of EU Borders*, (London: Palgrave Macmillan, 2017), 65.

⁶⁴ Göç teknolojisi, sınırlardan geçiş yapanlara ilişkin dijital bilgilerin bir sistemde yer alması ve bir sistemden başka bir sisteme aktarılması olarak tanımlanabilir; klasik bürokratik yollardan farklı olarak çok-boyutludur ve yalnızca kamusal nitelikteki birimlerin değil, uzman kurumların da dâhil olduğu bir süreçtir. Huub Dijstelbloem et al., "The Migration Machine," içinde *Migration and the New Technological Borders of Europe*, ed. Huub Dijstelbloem ve Albert Meijer (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2011), 6-11.

⁶⁵ Katılma, mekânsal ayrımların belirgin hâle gelmesi olarak tanımlanabilir. Beatrix Haselsberger, "Decoding Borders. Appreciating Border Impacts on Space and People," *Planning Theory&Practice* 15, no 4 (2014): 507. Teknolojik yönden katılma ise sınır denetiminin bilgi teknolojileri ve diğer teknolojik denetim unsurları açısından güçlendirilmesi olarak belirtilebilir. Marenin, "Challenges for Integrated Border Management....," 46-47.

gören yerlerin artışı ve fiziki sınırların teknolojik unsurlarla desteklenmesidir. Bu husus esasında sınırların değişen yapısına ilişkindir. Şöyle ki geleneksel olarak sınırlar, başta modern devletler olmak üzere yönetsel/siyasal örgütlenmelerin bitim noktalarını işaretleyen hatlardır ve hareketlilikler bu hatlar üzerinden gerçekleştirilir. Ancak özellikle 20. yüzyıl ortalarından itibaren yeni hareketlilik imkânlarının ortaya çıkması neticesinde sınırların konumu da dönüşmeye başlamıştır. Sınır-ötesi hareketlilikler ve geçişler, yalnızca devletlerin teritoryal hatlarının bitim noktaları olan fiziki sınırların olduğu alanlar üzerinden değil, hava alanları gibi yeni geçiş güzergâhları üzerinden yapılmaya başlanmıştır.⁶⁶ Artık sınır kontrollerinin yapıldığı yerler ile fiziki sınırlar örtüşmemektedir. Bunun yanı sıra fiziki sınırların yapısı da farklılaşmıştır. Marenin'in de belirttiği üzere "geçiş noktalarında fiziki duvarların yerini teknolojik bariyerler, veri tabanları, kara ve deniz mekânlarındaki gözetleme yapıları ve sınır muhafızları almıştır."⁶⁷ Bu bakımdan teknoloji, artan oranda sınırın doğasını ve yerini belirleyen bir unsur haline dönüşmüştür.⁶⁸

Bu durum Birlik için de geçerlidir. Birlik coğrafyasında özellikle hava yolunun artan kullanımıyla birlikte, Birliğin teritoryal bitim hatlarıyla sınır kontrol yerleri arasında farklılaşma ortaya çıkmıştır. Hava alanlarında artan kontrol, aslında mekânın yeniden-teritoryalleşmesinin göstergelerinden biridir⁶⁹ zira sınır kontrolü ve hareketliliklerin düzenlenmesi, yalnızca AB'nin fiziki sınırlarında ve Birlik coğrafyasına giriş noktalarında gerçekleşmemektedir; bunun yanı sıra AB üyesi devletlerin bürokratik sistemlerine artan oranda dâhil olan pratiklerden ve prosedürlerden oluşmaktadır. Sınır kontrolü ve yönetimi gözlem, kayıt tutma ve bilgi paylaşımı süreçlerinden oluşan bir yapıya dönüşmüştür.⁷⁰ Öyle ki özel sektör, Birlik teritoryası boyunca gerçekleştirilen sınır denetim ve gözetim

⁶⁶ Bu hususta bkz. Anssi Paasi, "Bounded Spaces in a 'Borderless World': Border Studies, Power and the Anatomy of Territory," *Journal of Power* 2, no 2 (2009): 223-225; Chris Rumford, "Theorizing Borders," *European Journal of Social Theory* 9, no 2 (2006): 155-157.

⁶⁷ Marenin, "Challenges for Integrated Border Management...", 48.

⁶⁸ Dennis Broeders, "A European 'Border' Surveillance System Under Construction," içinde *Migration and the New Technological Borders of Europe*, ed. Huub Dijstelbloem ve Albert Meijer (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2011), 40.

⁶⁹ Bu hususta bkz. William Walters, "The Frontiers of the European Union: A Geostategic Perspective," *Geopolitics* 9, no 3 (2004): 678-683.

⁷⁰ Huub Dijstelbloem ve Dennis Broeders, "Border Surveillance, Mobility Management and the Shaping of Non-Publics in Europe," *European Journal of Social Theory* 18, no 1 (2015): 24.

süreçlerinde önemli bir partner haline gelmiştir.⁷¹ Bununla birlikte her ne kadar sınır yönetimi farklı birimler ve yerler arasında dağılmış bir yapı gösterse de bu durum, sınırların fiziki konumunun önemini azaldığı şeklinde yorumlanamaz. Nitekim Ceuta ve Melilla'da İspanya tarafından inşa edilen ve AB'nin finansal destek verdiği duvar, fiziki sınırların önemini göstermesi açısından önemlidir. Bu bakımdan fiziki sınırlarda kontrol, teknolojik yapılarla desteklenmektedir. Bu bağlamda aslında tüm AB teritoryası, bir sınır-mekânı (borderspace) haline gelmektedir.⁷²

İkinci olarak teknolojik unsurların sınır yönetiminde artan oranda kullanılması, geçiş yapanların farklı bir mekânsallığı tecrübe etmeleri hususunda bir mesaj niteliğindedir. Bu durum hem teritoryal eylemlerin ve teritoryanın genel bir özelliğidir⁷³ hem de mekân ve yerlerin düzenlenmesine yönelik kuralların insanların davranış ve eylemleri üzerinde ortaya çıkardığı etkiyi göstermektedir.⁷⁴ Birlik çerçevesinde teknolojinin artan oranda kullanılması ve kişilerin bu durumla karşı karşıya kalması, Birlik teritoryasının görünürlüğünü güçlendiren bir mesajdır. Şöyle ki sınırlar temelde mekânsal farklılıkları işaretleyen hatlardır ve hem insanlar hem de teritoryalar arasında etkileşimlerin gerçekleştiği yerlerdir.⁷⁵ Bu bakımdan da aslında mekân üzerindeki kontrolün teritoryal bir niteliğe sahip olduğunu gösteren en yalın araçlardır. Kişiler, o teritoryal alana yasal veyahut meşru yollardan girmek için belli bir takım koşulları yerine getirmeleri gerektiğini bilirler. Teknolojik unsurların kullanılması, bu durumun etkinliğini arttırmaktadır zira teknoloji, insanların pozisyonu üzerinde doğrudan ve anlık bir etki ortaya çıkarmaktadır; bu bakımdan da kişilerin mekân içerisine dâhil olması, dışarıda kalması, vatandaş veyahut yabancı olarak konumlanması sonucunu ortaya çıkarmaktadır.⁷⁶ Teknoloji, aslında etkin ve seçici bir filtre görevi görmektedir. Kontrol, mekânsal bir bağlamda anlam kazanmaktadır zira o mekânsallık içerisine giriş yapmak isteyen kişiler,

⁷¹ Bu hususta bkz. Alezini Loxa ve Danae Siagkou, "Private Security Companies in the EU," *LSEU* 3, (2016): 7-26

⁷² Christopher S. Browning ve Pertti Joenniemi, "Geostrategies of the European Neighbourhood Policy," *European Journal of International Relations* 14, no 3 (2008): 527.

⁷³ Bu hususta bkz. David Delaney, *Territory: A Short Introduction*, (Malden: Blackwell, 2005), 20-30; Sack, *Human Territoriality...*, 21-22.

⁷⁴ Robert D. Sack, "The Power of Place and Space," *Geographical Review* 83, no 3 (1993): 326-329.

⁷⁵ Gabriel Popescu, *Bordering and Ordering the Twenty-First Century: Understanding Borders* (Lanham: Rowman&Littlefield, 2012), 11.

⁷⁶ Dijstelbloem et al., "The Migration Machine," 5.

pratikte söz konusu denetim süreçleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Etkileşimler, farklı mekânsallıklar bağlamında gerçekleşmektedir ve böylece mekânsal ayrımlar belirgin hâle gelmektedir. Trauttmansdorff'un da belirttiği üzere dijital teknolojiler, sınırların yönetimi ve geçişkenliklerin düzenlenmesine yönelik yalın araçlar olarak anlaşılmalıdır; bundan ziyade belli bağlamlar veyahut networkler içerisinde geliştirilen, şekillendirilen ve etkinleştirilen unsurlardır.⁷⁷ AB içerisinde hareketliliklerin düzenlenmesi ve istenmeyen unsurların hareketliliklerinin engellenmesine yönelik teknolojik ve diğer uygulamalar, oluşturulmak istenen güvenli hareketlilik mekânı bağlamında anlama sahip olmaktadır.

Yukarıdaki belirtilen iki unsur, Birlik içerisindeki hareketlilik mekânının güvenliğinin ve işlerliğinin güçlendirilmesine yönelik bir etki ortaya çıkarmaktadır. Bu şekilde Birliğin hem kendi mekânı üzerindeki etki kapasitesi artmakta hem de teritoryasının ayırt ediciliği güçlenmektedir. Bu yapı açıktır ki Birlik vatandaşları lehine, yabancılar aleyhindedir zira teknolojik yollarla bilgilerin toplanması, esasında ikinci gruptakileri hedef almaktadır. Bu bakımdan da dijital sınır gözetimi aslında tasnif üzerine temellenmiştir bir sistemdir.⁷⁸ Bu denetim ve gözetim sistemi, geleneksel teritoryal devlet sınırlarının bir işlevi olan içeridekiler-dışarıdakiler ayrımını AB çapında kurmaktadır.⁷⁹ Başka bir şekilde belirtmek gerekirse belirtilen sistemler, toplumsal nitelikte sonuçlar ortaya çıkaran içerisi-dışarısı ayrımını, yeni bir ölçekte kurmaktadır. Bu durum, Birlik teritoryasının görünürlüğünü ve farklılığını güçlendirmektedir.

Sonuç

Hareketlilik, sıklıkla akışkanlık ve özgürlükle ilişkilendirilir; ancak aynı zamanda güç ve yönetimle ilgilidir⁸⁰ zira Merriman'ın da belirttiği üzere yeni bağlanmışlıklar ve hareketlilikler, dışlayıcı coğrafyaları ortaya çıkarır

⁷⁷ Paul Trauttmansdorff, "The Politics of Digital Borders," içinde *Border Politics: Defining Spaces of Governance and Forms of Transgressions*, ed. Cengiz Günay ve Nina Witjes (Cham: Springer International, 2017), 111.

⁷⁸ Broeders, "A European 'Border'...", 63.

⁷⁹ Magdalena König, "The Borders, They are A-Changin'! The Emergence of Socio-Digital Borders in the EU," *Internet Policy Review* 5, no 1 (2016): 8-9.

⁸⁰ Jørgen Ole Bærenholdt, "Governmentmobility: The Powers of Mobility," *Mobilities* 8, no 1 (2013): 20-34.

ve eşitsiz bir şekilde hareketlilikler kısıtlanır.⁸¹ Belli bir mekân dâhilinde serbest dolaşım ve hareketliliklerin tanımlanması ve denetim mekanizmalarının geliştirilmesi, mekânların kurumsallaşmasında belirleyici unsurlardır. Bu sürecin ayrıcalıklı olarak belli bir gruba tahsisi ise teritoryanın kurumsallığını desteklemektedir zira söz konusu eylemler hem o gruba bir takım ayrıcalıklar ve güvenli bir barınak sağlamakta hem de mekânsal ayırım ortaya çıkarmaktadır. Açıktır ki bu durum, en belirgin olarak modern devletler kapsamında gözlemlenebilir. Bununla birlikte istenmeyen hareketliliklerin kontrol edilmesi ve mekânsal ayrımların gerçekleştirilmesi her dönemde görülebilir. Roma İmparatorluğu döneminde istenmeyen hareketliliklere karşı inşa edilmiş olan Hadrian Duvarı, primitif düzeyde ve değişken nitelikte olsa da mekânsal bir ayırım kurarak içeriyi dışarıya karşı korumayı hedeflemektedir.⁸² Benzer şekilde İmparatorluk döneminde hem merkezi dışarıdan korumaya⁸³ hem de içerideki sahiplikleri düzenlemeye⁸⁴ yönelik olarak Büyük Çin Seddi inşa edilmişti.

Dünya yüzeyinde belli bir coğrafyayı dolduran AB, diğer tüm yönetsel/siyasal örgütlenmeler gibi mekânla etkileşime girerek kolektif niteliğe sahip güvenli bir ayrıcalıklar mekânı oluşturmaya çalışmaktadır. Bu ayrıcalıklardan biri de serbest dolaşım ve hareketliliklerin belli bir kolektivite lehine düzenlenmesidir ve bu durum teritoryal bir nitelik göstermektedir. Birlik teritoryası boyunca kişilerin serbest dolaşım ve hareketliliklerinin üye devletlerin vatandaşlarına ayrıcalıklı olarak tanımlanması, ÜDV'lerin hareketliliklerinin kısıtlanması ve teknolojik yollarla yasa-dışı hareketlilikleri kontrole yönelik olarak gözetim mekanizmalarının kurulması, Birlik teritoryasının görünürlüğü arttırmaktadır. Bu yapı, içeridekilere hem daha fazla fırsat yaratmaya hem de güvenli bir barınak oluşturmaya ilişkindir. Özellikle istenmeyen hareketliliklerin Birlik teritoryası dışında tutulmasına yönelik girişimler

⁸¹ Peter Merriman, "Mobility," içinde *International Encyclopedia of Human Geography*, Vol. 7, ed. Rob Kitchin ve Nigel Thrift (Amsterdam: Elsevier, 2009), 135.

⁸² Edward James, *Europe's Barbarians, AD 200-600*, (New York: Routledge, 2009), 30-32; Stuart Elden, *The Birth of Territory*, (Chicago: The University of Chicago, 2013), 90-92.

⁸³ Friedrich Kratochwil, "Of Systems, Boundaries, and Territoriality: An Inquiry into the Formation of the State System," *World Politics* 39, no 1 (1986): 35.

⁸⁴ John Robert Victor Prescott, *Political Frontiers and Boundaries* (London: Unwin Hyman Incorporation, 1987), 45.

kamusal niteliktedir.⁸⁵ AB, dış sınır rejimi ve teknolojik denetim mekanizmaları geliştirerek mekânının teritoryal bir düzenliliğe sahip olmasını sağlamaktadır.

Açıktır ki Birlik içerisinde farklı mekânsallıklar vardır ve Schengen Anlaşması'na tüm üye devletlerin dâhil olmaması, Birlik içerisinde teritoryal boşlukların ortaya çıkmasını beraberinde getirmektedir. Ancak bu farklı mekânsallıklar, bütünsellik içerisinde değerlendirildiğinde farklı biçimlerde de olsa AB teritoryasının bir parçasını oluşturmaktadır zira AB mekân üretimi süreçleri, Birlik politikalarının var olan siyasal mekânlara teşmil edilmesi değildir; bundan ziyade Birlik mekânlarının siyasal yönden üretilmesine ilişkindir.⁸⁶ Bu bakımdan Birlik ölçeğinde hareketliliklerin tanımlanması ve düzenlenmesi, bu yapılanma içerisinde Birlik vatandaşlarının ayrıcalıklı bir konuma sahip olması, teknolojik denetim ve gözetim süreçleri, Birlik teritoryasının inşasını katkı yapan ve kurumsallığını güçlendiren unsurlardır.

⁸⁵ Christian Kaunert, "The Area of Freedom, Security and Justice: The Construction of a 'European Public Order'," *European Security* 14, no 4 (2005): 459-483.

⁸⁶ Luiza Bialasiewicz et al., "Re-Scaling 'EU'rope: EU Macro-Regional Fantasies in the Mediterranean," *European Urban and Regional Studies* 20, no 1 (2013): 60.

Kaynakça

- Abadan-Unat, Nermin. *Bitmeyen Göç: Konuş İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. 3. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2017.
- Adey, Peter. *Mobility*. New York: Routledge, 2010.
- Agnew, John. "Territorialization." İçinde *The Dictionary of Human Geography*, 5. Edition, ed. Derek Gregory, Ron Johnston, Geraldine Pratt, Michael J. Watts, Sarah Whatmore, 745-746. Singapore: Blackwell, 2009.
- Agnew, John. "The Territorial Trap: The Geographical Assumptions of International Relations Theory." *Review of International Political Economy* 1, no 1 (1994): 53-80.
- Alyanak, Servet. "AB Vatandaşlığının AB İçerisinde Serbest Dolaşım ve İkamet Hakkı Yönünden Temel Statü Olması." *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 5, no 17 (2014): 141-176.
- Anderson, James. "Nationalism and Geography." İçinde *The Rise of Modern State*, ed. James Anderson, 115-142. Sussex: Wheatsheaf Books, 1986. Ashley, Richard K. "Untying the Sovereign State: A Double Reading of the Anarchy Problematique." *Millennium - Journal of International Studies* 17, no 2 (1988): 227-262.
- Axford, Barrie ve Richard Huggins. "Towards a Post-National Polity: The Emergence of the Network Society in Europe." *The Sociological Review* 48, no 1 (2000): 173-206.
- Bærenholdt, Jørgen Ole. "Governmobility: The Powers of Mobility." *Mobilities* 8, no 1 (2013): 20-34.
- Balibar, Etienne. *Politics and the Other Scene*. London: Verso, 2002.
- Bialasiewicz, Luiza, Paolo Giaccaria, Alun Jones ve Claudio Minca. "Re-Scaling 'EU'rope: EU Macro-Regional Fantasies in the Mediterranean." *European Urban and Regional Studies* 20, no 1 (2013): 59-76.
- Bialasiewicz, Luiza, Stuart Elden ve Joe Painter. "The Constitution of EU Territory." *Comparative European Politics* 3, no 3 (2005): 333-363.
- Bonin, Holger, Werner Eichhorst, Christer Florman, Mette Okkels Hansen, Lena Skiöld, Jan Stuhler, Konstantinos Tatsiramos, Henrik Thomasen ve Klaus F. Zimmermann. "Geographic Mobility in the European Union: Optimising its Economic and Social Benefits." *European Commission DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities Final Report*, (2008): 1-152

- Broeders, Dennis. "A European 'Border' Surveillance System Under Construction." İçinde *Migration and the New Technological Borders of Europe*, ed. Huub Dijstelbloem ve Albert Meijer, 40-67. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2011.
- Browning, Christopher S. ve Pertti Joenniemi. "Geostrategies of the European Neighbourhood Policy." *European Journal of International Relations* 14, no 3 (2008): 519-551.
- Carrera, Sergio. "What Does Free Movement Mean in Theory and Practice in an Enlarged EU?." *European Law Journal* 11, no 6 (2005): 699-721.
- Cresswell, Tim. "Citizenship in Worlds of Mobility." İçinde *Critical Mobilities*, ed. Ola Söderström, Shalini Randeria, Didier Ruedin, Gianni D'Amato ve Francesco Panese, 105-124. London: Routledge, 2013.
- Cresswell, Tim. *On The Move: Mobility in the Modern Western World*. Abingdon: Routledge, 2006.
- Delaney, David. *Territory: A Short Introduction*. Malden: Blackwell, 2005.
- Desforges, Luke, Rhys Jones ve Mike Woods. "New Geographies of Citizenship," *Citizenship Studies* 9, no 5 (2005): 439-451.
- Dijstelbloem, Huub ve Dennis Broeders. "Border Surveillance, Mobility Management and the Shaping of Non-Publics in Europe." *European Journal of Social Theory* 18, no 1 (2015): 21-38.
- Dijstelbloem, Huub, Albert Meijer ve Michie Besters. "The Migration Machine." İçinde *Migration and the New Technological Borders of Europe*, ed. Huub Dijstelbloem ve Albert Meijer, 1-21. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2011.
- Ehrkamp, Patricia ve Malene H. Jacobsen. "Citizenship." İçinde *The Wiley Blackwell Companion to Political Geography*, ed. John Agnew, Virginie Mamadouh, Anna J. Secor, ve Joanne Sharp, 152-164. West Sussex: The Wiley Blackwell, 2015.
- Elden, Stuart. "Land, Terrain, Territory." *Progress in Human Geography* 34, no 6 (2010): 799-817.
- Elden, Stuart. "The State of Territory Under Globalization: Empire and the Politics of Reterritorialization." İçinde *Metaphoricity and the Politics of Mobility*, ed. Maria Margaroni ve Effie Yiannopoulou, 47-66. Amsterdam: Radopi, 2006.
- Elden, Stuart. *The Birth of Territory*. Chicago: The University of Chicago, 2013.

- Favell, Adrian ve Ettore Recchi. "Pioneers of European Integration: An Introduction." İçinde *Pioneers of European Integration: Citizenship and Mobility in the EU*, ed. Ettore Recchi ve Adrian Favell, 1-25. Cheltenham: Edward Elgar, 2009.
- Flint, Colin ve Peter J. Taylor. *Siyasi Coğrafiya: Dünya-Ekonomisi, Ulus-Devlet ve Yerellik*. 6. Basımdan eviri, eviren. Fulya Ereker. Ankara: Nobel, 2014.
- Fouberg, Erin H., Alexander B. Murphy ve H. J. de Blij. *Human Geography: People, Place, and Culture*. 10. Edition, New Jersey: John Wiley&Sons, 2012.
- Genova, Nicholas de. "The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement." İçinde *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*, ed. Nicholas de Genova ve Nathalie Peutz, 33-65. Durham: Duke University, 2010.
- Giddens, Anthony. *The Nation-State and Violence: Volume Two of a Contemporary Critique of Historical Materialism*. Cambridge: Polity, 1985.
- Gottmann, Jean. *The Significance of Territory*. Charlottesville: The University Press of Virginia, 1973.
- Gualini, Enrico. "The Rescaling of Governance in Europe: New Spatial and Institutional Rationales." *European Planning Studies* 14, no. 7 (2006): 881-904.
- Haselsberger, Beatrix. "Decoding Borders. Appreciating Border Impacts on Space and People." *Planning Theory&Practice* 15, no 4 (2014): 505-526.
- Inin, Engin F. *Being Political: Genealogies of Citizenship*. Minneapolis: University of Minnesota, 2002.
- James, Edward. *Europe's Barbarians, AD 200-600*. New York: Routledge, 2009.
- Jensen, Anne. "Mobility, Space and Power: On the Multiplicities of Seeing Mobility." *Mobilities* 6, no 2 (2011): 255-271.
- Jensen, Ole B. ve Tim Richardson. *Making European Space: Mobility, Power and Territorial Identity*. London: Routledge, 2004.
- Karabel, Sibel. "Avrupa Birliği'nin 2016 Güvenlik Strateji Belgesi." *Bilgesam Analiz/Avrupa*, no 1308 (2016): 1-9.
- Kaunert, Christian. "The Area of Freedom, Security and Justice: The Construction of a 'European Public Order'." *European Security* 14, no 4 (2005): 459-483.
- Keating, Michael. *Rescaling the European State: The Making of Territory and the Rise of the Meso*. Oxford: Oxford University, 2013.

- Kılıç, Selim ve Nafiz Tok. "Gelişim Sürecinde Mekansal Hareketliğin Toplumsal Yasama Etkileri Üzerine Bir İnceleme." *I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, no. 1 (2004): 23-45.
- Kostadinova, Valentina. *The European Commission and the Transformation of EU Borders*. London: Palgrave Macmillan, 2017.
- König, Magdalena. "The Borders, They are A-Changin'! The Emergence of Socio-Digital Borders in the EU." *Internet Policy Review* 5, no 1 (2016): 1-14.
- Kratochwil, Friedrich. "Of Systems, Boundaries, and Territoriality: An Inquiry into the Formation of the State System." *World Politics* 39, no 1 (1986): 27-52.
- Loxa, Alezini ve Danae Siagkou. "Private Security Companies in the EU." *LSEU* 3, (2016): 7-26.
- Maas, Willem. "Freedom of Movement Inside 'Fortress Europe.'" İçinde *Global Surveillance and Policing: Borders, Security, Identity*, ed. Elia Zureik ve Mark B. Salter, 233-245. Oregon: Willan, 2005.
- Marenin, Otwin. "Challenges for Integrated Border Management in the European Union." *Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) Occasional Paper*, no 17 (2010): 1-161.
- McNamara, Kathleen R. *The Politics of Everyday Europe: Constructing Authority in the European Union*. Oxford: Oxford University, 2015.
- Merriman, Peter. "Mobility." İçinde *International Encyclopedia of Human Geography*, Vol. 7, ed. Rob Kitchin ve Nigel Thrift, 134-143. Amsterdam: Elsevier, 2009.
- Muir, Richard. *Political Geography: A New Introduction*. Hampshire: McMillan, 1997.
- Nuhoğlu, Yasemin. *Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe*. Chicago: The University of Chicago, 1994.
- Olsen, Espen D. H. *Transnational Citizenship in the European Union: Past, Present, and Future*. New York: Bloomsbury, 2012.
- Özdal, Barış ve Esra Vardar Tutan. "Temel Kavramlar ve Olgular." İçinde *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*, ed. Barış Özdal, 1-60. Bursa: Dora, 2018.
- Paasi, Anssi. "Bounded Spaces in a 'Borderless World': Border Studies, Power and the Anatomy of Territory." *Journal of Power* 2, no 2 (2009): 213-234.

- Painter, Joe. "Rethinking Territory." *Antipode* 42, no. 5 (2010): 1090–1118.
- Pawlak, Patryk ve Xymena Kurowska. "The Fog of Border: The Fragmentation of the European Union's Border Policies." İçinde *European Homeland Security: A European Strategy in the Making?*, ed. Christian Kaunert, Sarah Léonard ve Patryk Pawlak, 126-144. New York: Routledge, 2012.
- Peutz, Nathalie ve Nicholas de Genova. "Introduction." İçinde *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*, ed. Nicholas de Genova ve Nathalie Peutz, 1-29. Durham: Duke University, 2010.
- Pooley, Colin G. "Mobility, History of Everyday." İçinde *International Encyclopedia of Human Geography*, Vol. 7, ed. Rob Kitchin ve Nigel Thrift, 144-149. Amsterdam: Elsevier, 2009.
- Popescu, Gabriel. *Bordering and Ordering the Twenty-First Century: Understanding Borders*. Lanham: Rowman&Littlefield, 2012.
- Prescott, John Robert Victor. *Political Frontiers and Boundaries*. London: Unwin Hyman Incorporation, 1987.
- Pullano, Teresa. "The Evolving Category of Territory: From the Modern State to the European Union." *GARNET Working Paper*, no 64 (2009): 1-30.
- Recchi, Ettore. "Cross-State Mobility in the EU." *European Societies* 10, no 2 (2008): 197-224.
- Recchi, Ettore. "From Migrants to Movers: Citizenship and Mobility in the European Union." İçinde *The Human Face of Global Mobility: International Highly Skilled Migration in Europe, North America and the Asia-Pacific*, ed. Micheal Peter Smith ve Adrian Favell, 53-77. New Brunswick: Transaction, 2006.
- Recchi, Ettore. *Mobile Europe: The Theory and Practice of Free Movement in the EU*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2015.
- Reçber, Kamuran. *Avrupa Birliği Hukuku ve Temel Metinleri*. 2. Baskı. Bursa: Dora, 2013.
- Rumford, Chris. "Theorizing Borders." *European Journal of Social Theory* 9, no 2 (2006): 155-169.
- Sack, Robert D. "The Power of Place and Space." *Geographical Review* 83, no 3 (1993): 326-329.
- Sack, Robert D. *Human Territoriality: Its Theory and History*. Cambridge: Cambridge University, 1986.

- Sager, Tore. "Freedom as Mobility: Implications of the Distinction Between Actual and Potential Travelling." *Mobilities* 1, no. 3 (2006): 465-488.
- Sassen, Saskia. *Territory-Authority-Rights: From Medieval to Global Assemblages*. New Jersey: Princeton University, 2008.
- Schiller, Nina Glick ve Noel B. Salazar. "Regimes of Mobility Across the Globe." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32, no 2 (2012): 1-18.
- Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. Erişim Tarihi: 2.6.2018 https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf, 3-56.
- Soja, Edward W. "The Political Organization of Space." *Association of American Geographers Resource Paper*, no 8 (1971): 1-54.
- Strumia, Francesca. "European Citizenship: Mobile Nationals, Immobile Aliens, and Random Europeans." İçinde *Citizenship in America and Europe: Beyond the Nation-State?*, ed. Michael S. Greve ve Michael Zöllner, 45-70. Washington, D.C.: The AEI, 2009.
- Taylor, Peter J. "Territorial Absolutism and Its Evasions." *Geography Research Forum* 16, (1996): 1-12.
- Taylor, Peter J. "The State as Container: Territoriality in the Modern World-System." *Progress in Human Geography* 18, no. 2 (1994): 151-162.
- The Schengen Acquis as Referred to in Article 1(2) of Council Decision 1999/435/EC of 20 May 1999, *Official Journal of the European Union*, L 239, Vol. 43, 22.9.2000.
- Torpey, John. *The Invention of the Passport: Surveillance, Citizenship and the State*. Cambridge: Cambridge University, 2000.
- Trauttmansdorff, Paul. "The Politics of Digital Borders." İçinde *Border Politics: Defining Spaces of Governance and Forms of Transgressions*, ed. Cengiz Günay ve Nina Witjes, 107-126. Cham: Springer International, 2017.
- Ugur, Mehmet. "Freedom of Movement vs. Exclusion: A Reinterpretation of the 'Insider'-'Outsider' Divide in the European." *International Migration Review* 29, no 4 (1995): 964-999.
- Vollaard, Hans. "The Logic of Political Territoriality." *Geopolitics* 14, no. 4 (2009): 687-706.
- Walker, Rob B. J. *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. New York: Cambridge University, 1993.

- Walters, William. "Deportation, Expulsion, and the International Police of Aliens." İçinde *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*, ed. Nicholas de Genova ve Nathalie Peutz, 69-100. Durham: Duke University, 2010.
- Walters, William. "Mapping Schengenland: Denaturalizing the Border." *Environment and Planning D: Society and Space* 20, no 5 (2002): 561-580.
- Walters, William. "The Frontiers of the European Union: A Geostrategic Perspective." *Geopolitics* 9, no 3 (2004): 674-698.